

Foto: Anda van Riet

Leesvaardigheidstraining is een belangrijk onderdeel van het vreemdetalenonderwijs. Het is wel van belang dit onderdeel niet te verwarren met examentraining, stelt emeritus hoogleraar Gerard Westhoff. Beide onderdelen stellen elk hun eigen eisen. ‘En die eisen zijn in een aantal opzichten slecht verenigbaar.’

MESTEN EN METEN IN LEESVAARDIGHEIDSTRAINING

Leesvaardigheidsonderwijs en examentraining zijn twee verschillende dingen

GERARD WESTHOFF

In de vakliteratuur is al geruime tijd weinig echt nieuws gepubliceerd over leesvaardigheidstraining. Veel van wat zo'n 25 jaar geleden in de tijdschriften stond, is nog steeds zo goed als onverminderd geldig. Maar kennelijk is er een generatie leraren opgegroeid die dat niet meer heeft gelezen, want ik word de laatste tijd nogal eens benaderd voor adviezen op dit gebied. Wat weten we uit onderzoek? Wat hoofdzaken in trefwoorden.

Om te beginnen is het erg belangrijk om onderscheid te maken tussen leestraining en examentraining. Leestraining is bedoeld om de leesvaardigheid van leerlingen te laten groeien (mesten). Het effect daarvan stel je vast door te toetsen (meten). Dat zijn twee wezenlijk verschillende dingen. Een plant groeit niet doordat je er telkens een meetlat tegenaan zet. Dat mesten en dat

meten stellen elk hun eigen eisen. En die eisen zijn in een aantal opzichten slecht verenigbaar.

Mesten

Het veruit belangrijkste bestanddeel van leesvaardigheidstraining is *heel veel lezen* ('kilometers maken'). Voor dit extensief lezen moet een leerling tempo kunnen maken. Dus moeten leesteksten voor trainingsdoeleinden relatief makkelijk zijn. Dat kilometers maken is onder andere zo'n krachtige leeractiviteit, omdat leerlingen al lezend hun woordenschat uitbreiden en hun kennis van woorden, die ze in een ander verband hebben geleerd, bevestigen. Verder doen ze door veel tekst te verwerken kennis op over de waarschijnlijkheid van allerlei combinaties die in het taalgebruik vaak voorkomen. Zo kunnen ze bijvoorbeeld de betekenis van het laatste woord voorstellen in: 'Gisteren is er plotseling een storm ...'.

EEN KANDIDAAT KAN:

- aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte;
- de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
- de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven;
- relaties tussen delen van een tekst aangeven;
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur.

Kader 1. Het examenprogramma voor het centraal examen

Een *flinke woordenschat* is een onmisbare basis. Veel lezen helpt om die op te bouwen, maar gegeven de beschikbare leestijd is het erg nuttig daarnaast ook nog systematisch aan uitbreiding en onderhoud te laten werken. (Als vuistregel: circa 6.000 woorden voor een 7 op je vwo-examen. Afgezien van de 1.000 frequentste maakt het niet uit welke woorden dat zijn.)

Kennis over hoe de wereld in elkaar zit maakt ook een flink verschil. Wie het nieuws een beetje heeft gevolgd weet dat het woord *tredisieris* in: 'De val van Lehman Brothers markeert het begin van de tredisieris' kennelijk *kredietcrisis* betekent. Het laten kijken naar de Tagesschau, BBC News of TV5 is dus heel goed voor de leesvaardigheid.

Verder helpt het erg als leerlingen snappen wat *structuurmarkeerders* verraden. In de zin 'Hoewel hij hard had gewerkt, is hij voor zijn examen getroffen' weet je door het woord *hoewel* wat *getroft* betekent. Als er *doordat* had gestaan in plaats van *hoewel* zou je aan *getroft* een andere betekenis hebben toegekend.

Naast het kilometers maken is het nuttig om met enige regelmaat het gebruik van *leesstrategieën* te oefenen (intensief lezen). Het is, ook voor allerlei leesactiviteiten in latere studie, beroep of vrije tijd, erg nuttig om van het uitvoeren daarvan een soort automatisme te maken. Met een zijdelingse blik op het eindexamenprogramma (zie kader 1) zou je aan de volgende concretiserings kunnen denken. Bepaal:

- Relevantie – vraag je af: wat wil of moet ik weten? (Iets algemeen, bepaalde specifieke feiten, een instructie, een oplossing?) Waar ga ik op letten bij een eerste snelle doornamen van de tekst?
- De verschillende elementen – bijvoorbeeld door per

MESTEN

- kilometers maken
- woordenschat opbouwen
- kennis van de wereld opbouwen
- oefenen met structureren
- leesstrategieën oefenen

Kader 2. Leesvaardigheid vergroten

alinea even de kern- of sleutelwoorden te markeren en per alinea een tussenkopje te maken.

- De onderlinge relaties – bijvoorbeeld door de tussenkopjes bij de alinea's te verbinden met een structuurmarkeerder (zoals: *eerst (...)* en *daarna (...)*, *want*, *bijvoorbeeld*, *maar*, *enerzijds*, *anderzijds*, *en dus*, *kortom* et cetera).
- Auteursintenties, -opvattingen, -gevoelens – ga even na:
  - Wat wil de auteur van of met mij (overtuigen, ver-maken, bang maken, iets weten, uitleggen, gerust-stellen, voor de gek houden en dergelijke)?
  - Wat vindt de auteur (voor/tegen, goed/slecht, leuk/vervelend en dergelijke)?
  - Hoe voelt de auteur zich (boos, blij, bezorgd, ver-rast, verongelijkt, vol vertrouwen en dergelijke)?
- De hoofdgedachte – bijvoorbeeld door te doen of je voor de tekst een krantenkop en een chapeau (wat uit-voerderiger boventitel bij een kop) moet formuleren.

Examens zijn voor leesvaardigheidstraining niet geschikt

Het beste resultaat bereik je door te werken aan alle vijf de genoemde punten (extensief lezen, woordenschat, kennis over de wereld, tekstrelaties en leesstrategieën; zie ook kader 2). Voor zo'n training zijn oude examens erg ongeschikt. Dat heeft een aantal redenen.

Goede leestoetsen mikken op een zo groot mogelijke spreiding. Dat doen de constructeurs om de kans op beoordelingsfouten zo klein mogelijk te houden en om ook binnen de groep van heel goed en die van heel zwak presterende leerlingen nog overtuigende verschillen te kunnen constateren. Om dat te bewerkstelligen worden

METEN

Stap 1

eerst strategisch lezen – bepaal:

- relevantie
- hoofdgedachte
- elementen
- structuur
- auteursintentie

Stap 2

de vragen: laat je niet afleiden

- eerst eigen antwoord bedenken
- dan pas de alternatieven lezen
- het meest lijkende alternatief kiezen

Stap 3 (alleen als 1 en 2 niets opleveren)

vergroot de gokkans

- schrap foute alternatieven
- geen tekstecho
- langste alternatief
- loten

Kader 3. Toetsvaardigheid vergroten

toetsen doelbewust te moeilijk gemaakt voor de gemiddelde leerling. Natuurlijk hebben leerlingen een tekst niet begrepen als ze maar zestig procent van de vragen goed kunnen beantwoorden. Wie bij zijn rijexamen maar zes van de tien overstekende voetgangers weet te ontwijken is gezakt. Toch krijg je met zo'n score voor een leestoets een zes. Zo'n toets meet dus niet of de tekst is begrepen, maar de relatieve mate van onbegrip. Dat is de prijs die je betaalt voor de mooie spreiding. Maar daardoor zijn deze toetsen te moeilijk om kilometers mee te maken.

Verder kost het beantwoorden van toetsvragen ook nogal wat tijd. Bijgevolg wordt bij het maken van een toets nog minder tekst verwerkt. Daardoor draagt die beantwoording weinig bij tot verhoging van de leesvaardigheid. Je wordt hoogstens wat handiger in het beantwoorden van vragen. Maar vragen bij een tekst zul je in je later leven zelden meer aantreffen.

Bovendien zijn vragen, met name op de hogere niveaus, nogal eens erg gekunsteld, omdat ze anders te makkelijk zouden zijn om een mooie spreiding te veroorzaken. Daardoor moeten leerlingen hun hersenen pijnigen over dingen die in een normale leessituatie zelden zullen voorkomen.

Een vervelend neveneffect is dat het stelselmatig oefenen met teksten (en vragen) die om toetstechnische redenen doelbewust te moeilijk zijn om door een doorsnee-leerling goed begrepen te worden, bij de leerlingen tot de idee leidt dat lezen in een vreemde taal heel erg moeilijk is. Daardoor lezen ze na hun examen dus ook nooit meer iets in het Duits of Frans.

Ten slotte krijgen leerlingen uit het feit dat je al een voldoende krijgt als je iets meer dan de helft van de vragen kunt beantwoorden, de indruk dat halfbegrepen kennelijk ook wel genoeg is.

Meten

Maar dat examen moet wel gehaald worden. En voor een zo goed mogelijke prestatie heeft het wel degelijk zin om, naast de leesvaardigheidstraining, af en toe te oefenen met het maken van zo'n toets. Maar dat resulteert dus niet in grotere leesvaardigheid. In toetstraining oefen je strategieën om bij dezelfde leesvaardigheid je score te optimaliseren (*testwiseness*). Een aantal tips die je in diverse varianten vaak tegenkomt, vat ik hieronder samen. Ik doe dat in een vorm van een soort gebruiksaanwijzing. Je kunt de drie stappen zoals ze hierna worden beschreven bij wijze van spreken in gekopieerde vorm aan de leerlingen geven.

Ik heb de tips voor slim toetsen maken in drie stappen verdeeld (zie ook kader 3). Dat suggereert een zekere gelijkwaardigheid. Maar die is niet bedoeld. Stap 1 is verreweg het belangrijkste onderdeel. Daar kunnen leerlingen al hun kennis en kunnen inzetten. Als docent moet je hun goed duidelijk maken (en laten ervaren) dat deze stap veruit de meeste punten oplevert. Stap 2 is bedoeld om de leerlingen hun toetstijd zo profijtelijk

mogelijk te laten te besteden en de kans op efficiënte inzet van hun kennis te vergroten. Stap 1 en 2 bepalen het resultaat. Stap 3 is een restcategorie. Als je op grond van stap 1 en 2 geen antwoord kunt bepalen, is het zonde om niks in te vullen. Niet geschoten altijd mis. In stap 3 staan een paar tips die geen enkele garantie bieden, maar de trefkans gemiddeld genomen toch iets vergroten. En in zo'n examensituatie is elk procentje meegenomen.

Stap 1: begin met het toepassen van leesstrategieën

- Stel eerst vast wat het leesdoel is (iets specifiek zoeken? heel globaal begrijpen? een goed beeld hebben van de hele strekking?).
  - Bij zoekend lezen: bedenk waar je op gaat letten en ga scannen.
- Bij overige doelen:
  - kijk eerst naar de 'úitstekende delen' (titel, tussenkopjes, illustraties, grafieken en dergelijke) en probeer een eerste voorspelling te doen over de strekking van de tekst als geheel;
  - lees eerst de eerste en laatste zinnen van alinea's en vul op grond daarvan je voorspelling verder in;
  - lees de hele tekst;
  - markeer de structuurwoorden en wat die met elkaar verbinden;
  - maak bij elke alinea even een soort samenvattend tussenkopje of een vraag waar de alinea antwoord op geeft;
  - zijn er woorden of uitdrukkingen die je niet kent en niet kunt raden en die echt een struikelblok voor goed begrip vormen? Zoek die even op.

Stap 2: pas de toetsstrategieën toe

- Begin met het maken van een tekst over een onderwerp waar je iets van weet (kennis van de wereld helpt erg bij het lezen en begrijpen). Doe eerst de tekst met de meeste items.
- Als er geen teksten bij zitten waar je veel over weet, begin dan met de eerste en de laatste tekst, die zijn vaak net iets makkelijker dan de rest.
- Lees eerst alleen de vragen, zoek onbekende woorden in de vragen even op en formuleer een eigen antwoord.
- Lees dan de alternatieven en kies het alternatief dat het meest lijkt op het antwoord dat je zelf hebt bedacht. (Laat je niet afleiden door ogenschijnlijk aantrekkelijke alternatieven!)
- Is er geen alternatief bij dat op je eigen antwoord lijkt,

dan kun je het item op grond van je kennis kennelijk niet goed beantwoorden en moet je gokken.

Stap 3: vergroot de gokkans

- Schrap de alternatieven die duidelijk fout zijn. Meestal houd je dan twee alternatieven over.
- Kijk of in die overblijvende alternatieven iets voorkomt dat letterlijk in de tekst staat ('tekstecho'). Is dat het geval, kies dan het andere. (Tekstecho wordt nogal eens gebruikt om een fout alternatief aantrekkelijk te maken.)
- Heb je nog steeds twee alternatieven over, kies het langste. (Vaak is het makkelijker voor een toetsconstruër om een fout alternatief te formuleren dan een goed.)
- Levert ook dit niets op, tel je knopen of kies altijd dezelfde letter. (Bedenk dat de foute alternatieven zo zijn gemaakt dat ze juist voor wie het niet heeft begrepen aantrekkelijk zijn. Ze heten niet voor niets 'afleiders'. In dit stadium geeft loten meer kans.)

Samenvattend

Het belangrijkste is om mesten en meten goed uit elkaar te houden en voor elk een afzonderlijke training te organiseren. Voor groei in leesvaardigheid levert mesten het meeste op. Besteed daar dus de meeste tijd aan. Laat leerlingen heel veel niet te moeilijke teksten lezen, veel woorden leren, het nieuws volgen en oefenen met structureren en het gebruik van leesstrategieën. Aan specifieke examentraining hoeft je als docent veel minder te doen. Met één, hooguit twee keer per semester en misschien wat intensiever in de laatste maand voor het examen, kom je een heel eind. Bedenk: het oefenen met examenteksten gaat ten koste van de tijd die je ook aan het vergroten van leesvaardigheid zou kunnen besteden. En trouwens, veel, heel veel interessante dingen lezen is niet alleen leerzamer, maar ook veel leuker. ■

Met dank aan Peter Bimmel en Hetty Mulder voor hun waardevol commentaar.

ACHTERGRONDEN, BRONNEN EN VOORBEELDEN VAN TOEPASSINGEN IN DE LES

Bimmel, P. (1999). *Training en transfer van leesstrategieën*. 's-Hertogenbosch: Malmberg.

Mulder, H. (1996). *Training in leesstrategieën: Vorm en rendement*. Amsterdam: Meulenhoff Educatief. Te bestellen via <<http://www.microwebdu.nl/bestellen/slo/?action=order.search&search=9.0000.360>>.

Westhoff, G. J. (1997). *Fertigheid Lesen*. Berlin/München/New York: Langenscheidt.

binnenkort

Meertaligheid

Op donderdag 24 mei organiseert CINOP een conferentie over moderne vreemde talen in het beroepsonderwijs – van mbo naar hbo en werk – onder de titel 'Meertalig in de loopbaan: geen luxe maar noodzaak'. De conferentie is bedoeld voor beleidsmakers, managers, coördinatoren van talentcentra, managers van tweetalige opleidingen en talenprofessionals in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs.

Spreekers, workshopleiders en debatleiders zijn afkomstig uit binnen- en buitenland, uit het mbo, hbo en het bedrijfsleven. Zij zullen ingaan op vragen als:

- Is Engels als lingua franca voldoende in het bedrijfsleven en dus in het beroepsonderwijs?
  - Hoe meertalig moet je zijn voor een succesvolle loopbaan?
  - Hoeveel meertaligheid verwacht het hbo van een instromende mbo-student?
  - Moeten we meer Duits leren om Duitsland als belangrijkste handelspartner te behouden?
  - Zijn talentcentra de oplossing voor het beroepsgerichte talenonderwijs van de toekomst?
  - Kan een volledig computergestuurde intaketoets hulp bieden aan opleiders en werkgevers?
- De kosten voor de conferentie bedragen 175 euro (inclusief lunch en afsluitende borrel). Voor meer informatie en aanmelding, zie <www.cinop.nl>.

Spirou & Fantasio

Op dinsdag 22 mei van 5.00 tot 6.00 uur (Nederland 3) en dinsdag 29 mei van 5.00 tot 6.00 uur (Nederland 3) gaat NTR Schooltv de Frans gesproken tekenfilm *Spirou & Fantasio* uitzenden. Deze nieuwe serie over de spannende avonturen van twee journalisten is bestemd voor leerlingen in klas 3 en 4 van het vmbo en leerlingen in klas 3 van havo/vwo.

De serie is niet speciaal gemaakt voor het leren van een vreemde taal, maar bedoeld om de leerling vertrouwd te maken met het verwerken van talige en niet-talige informatie. Hierdoor kunnen ze de spannende avonturen van de twee journalisten begrijpen. Na afloop van de uitzendingen is de serie *Spirou & Fantasio* ook op dvd leverbaar. De prijs van de dvd bedraagt € 32,50. Verder kunnen docenten ook voor € 17,50 een gedrukte docentenhandleiding bestellen. Dvd en handleiding zijn verkrijgbaar via <www.ntr.nl/webwinkel>.

agenda

24 mei 2012, Conferentie Meertalig in de loopbaan, Utrecht, <www.cinop.nl>

31 mei 2012, Nationaal Congres Onderwijs & Sociale Media, Diemen, <<http://tiny.cc/ltm-soc-media>>

13 – 15 juni 2012, Fries Filologencongres, Leeuwarden, <<http://tinyurl.cc/ltm-fcc>>

16 juni 2012, Lezing Redmond O'Hanlon, Almere, <<http://tinyurl.cc/ltm-redmond>>

19 september 2012, International Talk Like a Pirate Day, <www.talklikeapirate.com>

26 september 2012, Europese Dag van de Talen, <www.europeesplatform.nl>

29 november 2012, Dag van het Literatuuronderwijs, Rotterdam, <www.dagvanhetliteratuuronderwijs.nl>

8 – 9 maart 2013, 12e Nationaal Congres Duits, Luntenen

15 maart 2013, Nationaal Congres Engels, Ede, <www.nationaalcongresengels.nl>

22 – 23 maart 2013, Congres Frans, Noordwijkerhout, <www.congresfrans.nl>